

Aleg 1109

Sprawozdanie

**komisyi reform agrarnych o sprawozdaniu Wydziału krajowego
dotyczącem włości rentowych.**

Wysoki Sejmie!

Uchwałą z dnia 18. września 1909 przekazał Wysoki Sejm sprawozdanie Wydziału krajowego o włościach rentowych Komisji reform agrarnych i uchwałą z dnia 2. października 1909 do l. 3847 przekazał Wysoki Sejm wniosek posła księdza Senyka i tow. o zmianę § 4. ustawy z dnia 17. lutego 1905 o tworzeniu włości rentowych i uchwałą z dnia 2. października 1909 do l. 3849 wniosek p. dr. Korola i towarzyszy w sprawie zmiany §§ 2 i 28 ustawy o włościach rentowych Komisji agrarnej.

Sprawozdanie Wydziału krajowego, do którego dołączone jest sprawozdanie komisji dla włości rentowych, obejmuje jej czynności za czas od 1. września 1908 do 31. sierpnia 1909.

Zamknięcie rachunków wydatków Komisji za rok 1908 i zamknięcie rachunków funduszków odnoszących się do emisji listów rentowych za rok 1908 przedkłada Wydział krajowy w sprawozdaniu o zamknięciu rachunków funduszu krajowego i funduszków pod zarządem Wydziału krajowego pozostających.

Sprawozdanie Wydziału krajowego z dnia 6. września 1909 l. 99821 a właściwie dołączone do niego sprawozdanie kraj. Komisji dla włości rentowych jest drugim z rzędu sprawozdaniem z czynności tej Komisji od chwili jej utworzenia.

W okresie sprawozdawczym odbyła Komisya cztery posiedzenia, które razem zliczywszy trwały przez 7 dni.

Personal biura Komisji w myśl uchwał Wysokiego Sejmu i Wydziału krajowego w roku sprawozdawczym składał się z kierownika biura, dwóch referentów prawniczych i hipotecznych, dwóch referentów rolniczych będących zarazem ocenicielami i lustratorami gospodarstw, czterech sił rachunkowych, pięć sił pisarskich i dwóch sił manipulacyjnych. W preliminarzu Rubr. X. budżetu wydatków funduszu krajowego na rok 1910 preliminarzuje Wydział krajowy odpowiednie wydatki na utrzymanie tego personalu. Nadto preliminarzuje Wy-

dział krajowy: wydatek 6000 K jako ryczałt na kosztą opłacania sił technicznych i innych, jakieby się okazały potrzebnymi włącznie rozwoju i wzrostu czynności biura. Tę formę ryczałtu uznaje Wydział krajowy za właściwy ze względu na to, że rozwój czynności okaże najlepiej, czy i w jakiej wysokości wydatek ten będzie potrzebny, czy będzie musiał być stałym, lub tylko czasowym.

Do biura Komisji wpłynęło w roku 1908 pism 8281, w roku 1909 po dzień 31. sierpnia pism 7344. Biuro przeprowadziło po dzień 31. sierpnia 1909 oszacowań 303 w 256 gminach, 61 lustracyi gospodarstw stanowiących włości rentowe.

Do oszacowania pozostawało jeszcze w dniu 31. sierpnia 1909, 119 gospodarstw w 13 powiatach. — Lustracye wydały wynik następujący:

Znaleziono gospodarstw 18 w stanie bardzo dobrym i pomyślnym, 26 w stanie dobrym, 9 gospodarstw finansowo i gospodarczo słabem, a 7 gospodarstw słabych. Jedno gospodarstwo zagrożone upadkiem.

W czasie sprawozdawczym biuro wygotowało 28 kontraktów rentowych, 3 kontrakty kupna, 12 kontraktów zamiany, 127 skryptów dłużnych. Wniesiono rekursów w sprawach należyciowych 16, w sprawach sądowych jeden. Konwersyi przeprowadzono od 1. września 1908 do 31. sierpnia 1909 na sumę 311.198 Koron 09 hal.

Komisya uchwałą z dnia 13. lutego 1909 zaliczyła ludowe Towarzystwo wzajemnych ubezpieczeń „Wisła“ w Krakowie w myśl § 11. ustawy o tworzeniu włości rentowych do rzędu takich instytucyi, w których mogą być ubezpieczane budynki na włościach rentowych się znajdujące.

Uchwałą z dnia 13. lutego 1909 zatwierdziła przedłożone jej przez biuro projekt instrukcyi dla mężów zaufania. Wprowadzenia w życie tej instrukcyi i całej organizacyi czynności mężów zaufania na razie nie uskutecznilo, ale zawisłem uczyniono od wyniku ukończenia lustracyi włości a to w celu zużytkowania spostrzeżeń i wiadomości na tej drodze zebranych.

Uchwałą z dnia 10. maja 1909 Komisya przedłożyła Wydziałowi krajowemu zamknięcie rachunków funduszów emisji listów rentowych za rok 1908 a uchwałą z dnia 13. lipca 1909 przedłożyła Komisya Wydziałowi krajowemu preliminarz wydatków Komisji i kosztów utrzymania jej biura w roku 1910. Wreszcie uchwałą z dnia 13. lipca 1909 Komisya przedłożyła Wydziałowi krajowemu prośbę o przedłożenie Wysokiemu Sejmowi wniosku w sprawie podwyższenia prawa emisji listów rentowych z kwoty 5 do kwoty 10 milionów Koron.

Tworzenie włości rentowych od chwili rozpoczęcia działalności Komisji po 31. sierpnia 1909 przedstawia się, jak następuje:

Wydano w 68 powiatach promes 602 na kwotę 5,659.100 Koron. Z tych po dzień 31. sierpnia 1908 wydano 287 promes na kwotę 2,765.100 Koron, a więc w okresie ostatnim, objętym ostatniem sprawozdaniem załatwiono przychylnie 315 podań na kwotę 2,894.000 Koron. Zrealizowano razem dotąd 235 promes na kwotę 2,234.800 Koron. Z tych po dzień 31. sierpnia 1908 zrealizowano 112 pożyczek na kwotę 1,096.600 Koron, a w ostatnim roku wypłacono 123 pożyczek na kwotę 1,138.200 Koron. Unieważniono w całym okresie działania Komisji 119 promes na sumę 1,077.800 Koron, z czego po 31. sierpnia 1908 przypada 37 promes na kwotę 314.300 Koron, a na rok 1908/9 przypada unieważnionych promes 83 na kwotę 733.500 Koron.

o obszarze	5—10 morgów	utworzono	22
"	10—15	"	35
"	15—25	"	28
"	25—35	"	17
"	35—50	"	10
"	50 m wyżej	"	1

W roku 1908/9 przyjęto wartość gruntów dla udzielonych w tym czasie pożyczek na kwotę 1,870.581 koron, a więc przeciętna wartość morga wypada na 773 koron 48 halerzy, a obciążenie morga pożyczką wynosi 470 koron 64 halerzy, jest wyższe jak w poprzednich latach, w których przeciętna wartość morga wynosiła 737 koron 11 hal., a przeciętne obciążenie 160 kor. 17 hal.

Najmniejsza wartość jednej włóci rentowej wynosi 6.155 koron, największa wartość 65.299 koron. Wartość jednego morga gruntu oszacowaną została w granicach:

od 1.500 koron		w 2 wypadkach
" 1.400	"	" 1 wypadku
" 1.300 kor. do 1.200		" 9 wypadkach
" 1.200	" 1.100	" 4 "
" 1.100	" 1.000	" 10 "
" 1.000	" 900	" 11 "
" 900	" 800	" 22 "
" 800	" 700	" 22 "
" 700	" 600	" 19 "
" 600	" 500	" 15 "
" 500	" 400	" 6 "
" 400	" 300	" 1 wypadku
" 300	" 200	" 1 "

Suma pożyczek udzielonych w roku sprawozdawczym stanowi 60.84% wartości gruntu, a 45.69% całej wartości gospodarstw. Zaznaczyć należy, że udzielone przez Komisję pożyczki pokrywały wysokością swoją żądania proszących, pomimo, iż znacznie niżej wymierzone były, jak to ustawa dozwalała.

Przeciętna kwota pożyczki w okresie sprawozdawczym wynosi 9.253 kor. i jest 45.69% przeciętnej wartości gospodarstwa, a 60.85% wartości samych gruntów.

Dochodzi pożyczka do 3/4 części wartości gospodarstwa rentowego w 12 wypadkach. Najmniejsza udzielona pożyczka wynosi 2.150 koron na gospodarstwo oszacowane na 6.155 koron w powiecie kamioneckim, obejmujące 11 morgów wartości 4.925 koron, o wartości budynków 790 koron, o wartości inwentarza żywego i martwego 440 koron. Najwyższa pożyczka udzieloną została w kwocie 44.000 koron na włóść rentową, obejmującą morgów 104 o wartości 57.505 koron, o wartości budynków 2.480 koron i wartości inwentarza żywego i martwego w kwocie 3.473 koron, oszacowanej na kwotę 63.450 koron.

Renta roczna, przypadająca od całej sumy udzielonych pożyczek w roku 1908/9, oznaczona na koron 51.219, jest tylko 55.85% czystego dochodu z gospodarstw, który obliczony jest na 91.695 koron, czyli 44.15% renty rocznej zostaje na inne wydatki gospodarstwa rentowego. W poprzednim sprawozdaniu renta od pożyczek wykazaną była w kwocie 49.347 koron, a czysty zysk roczny z wszystkich gospodarstw na kwotę 117.311 koron, tak, że stosunek tych

sum przedstawiał 42% do 58%. Oczywiście rzecz, że nie wliczano pracy gospodarza rentowego i rodziny na gospodarstwie rentowym i zarobków poza tem gospodarstwem.

Wartość wszystkich budynków na włościach z roku 1908/9 utworzonych, przedstawia się w kwocie 426.133 i jest 22.77% wartości gruntu.

Wartość cała inwentarzy żywych na tych gospodarstwach rentowych wynosi według szacunków 46.209 Koron, to jest 7.96% wartości gruntu, a więc w porównaniu z cyfrą w poprzednim sprawozdaniu wykazaną niższą o 0.51%.

Na spłatę długów użyto z pożyczek rentowych 581.676 Koron czyli 51.10% pożyczek wypłaconych. Dodając do tej cyfry kwotę 398.281 Koron 47 hal., którą użyto na spłatę cen kupna, lub ich reszty, przekonujemy się, że 89.30% z kwoty pożyczek użyto na pokrycie tych rubryk wydatków.

Komisya włości rentowych oblicza, iż zaoszczędzenie na procencie wynosi 3% przeciętnie dla dłużników i podaje wysokość zaoszczędzonej kwoty na 29.398 Koron w jednym roku.

Do dnia 31. sierpnia 1909 zapadło rat pożyczkowych 305 na kwotę 67.884 K 13 h, spłacono rat 289 na kwotę 64.476 K 40 h. Zaległo rat 16 na kwotę 3.357 K 73 hal. Zapadłe kupony w terminie wypłacono.

Uchwały Wysokiego Sejmu z dnia 21. października 1908 zakomunikowane były Komisji pismem Wydziału krajowego z dnia 8. grudnia 1908 a były przedmiotem narad Komisji w dniu 13. lutego 1909.

Odpowiednio do pierwszej uchwały polecającej Wydziałowi krajowemu, aby przydzielił do czynności w biurze krajowej Komisji dla włości rentowych inżyniera melioracyjnego biegłego w sprawach parcelacyjnych i komasacyjnych, jak już wyżej nadmieniono, Wydział krajowy w preliminarzu na rok 1910 wstawił ryczałt 6.000 Koron na kosztła opłacania sił technicznych i innych pomocniczych. W drugiej uchwale Wysoki Sejm uznał za konieczne:

a) ułatwienie przeprowadzania potrzebnych melioracyi gruntowych i innych ulepszeń gospodarczych.

b) ułatwienie nabywania dobrego inwentarza żywego i martwego, zaś zapatrywanie tworzących się włości w odpowiednie budynki mieszkalne i gospodarskie.

Komisya rentowa poleciła swojemu biuru ścisłe przestrzeganie tych, jak i innych poleceń Wysokiego Sejmu.

W swoim sprawozdaniu podnosi Komisya rentowa, iż przez referentów rolniczych poucza przy sposobności oszacowywań i lustracyi o konieczności urządzania mieszkań i zabudowań gospodarskich w sposób odpowiedni i praktyczny, jednak natrafia na wielkie trudności w tym kierunku ze strony starających się o pożyczki rentowe. Natrafia też na brak zrozumienia tych wymagań. Komisya stwierdza, iż położenie finansowe starających się o założenie włości rentowej jest najczęściej tak ciężkie, dokupno gruntów po wysokich cenach wyczerpuje środki patentów — tak, iż w chwili zaciągania pożyczki rentowej zaciągający ją myśleć nie mogą o wkładach mających na celu podniesienie wartości włości rentowej. Komisya twierdzi, że w tym pierwszym okresie przejściowym tych gospodarstw, koniecznym do zebrania sił gospodarskich na uzyskanie dogodnej finansowo pożyczki rentowej, jest najczęściej rzeczą niepodobną wymagać jeszcze wyższego naprężenia starań od pożyczającego na pewne chociażby i pożyteczne i praktyczne nakłady. Dopiero w dalszym okresie skutecznie będzie można wykonywać wskazówki zawarte w powyż-

szej uchwale Wysokiego Sejmu. Drenowanie małych parcel gruntowych, z jakich się składa zwykle włość rentowa, obejmujących czy 10, lub więcej morgów nie daje się przeprowadzić bez porozumienia z sąsiadami — a ci stawiają trudności często nie do przeczytżenia.

Podobnie sprawa się przedstawia z budynkami. Budynki choć nie rzadko stare i nieodpowiednie jednak przedstawiają jeszcze pewną wartość. Właściciel włości rentowej chce najpierw spełnić w całości swoje zobowiązania kredytowe, nie daje się nakłonić na nowy wkład w budynki.

Przy każdej sposobności Komisya informuje właścicieli włości rentowych o możliwości nabywania lepszych inwentarzy żywych i martwych. Ostatnie lata tak niefortunne pod względem zbiorów paszy, rzecz naturalna wpływały ujemnie na posiadaczy włości rentowych i wstrzymywały ich od zakupna chociażby najkonieczniejszego inwentarza żywego.

Komisya rentowa konstatuje brak zaufania do swych organów lustracyjnych, niechęć do słuchania ich rady, jest zdania, iż dopiero bliższe życie się z instytucją włości rentowych i jej organami rozbudzi zaufanie wzajemne.

Wysoki Sejm zalecił dalszym ustępem swej uchwały, aby Komisya przy tworzeniu gospodarstw rentowych współdziałała przy dokonywaniu parcelacyjnego podziału przez zawarcie umów z nabywcami tak, aby mogła wywierać odpowiedni wpływ na rozmiary i urządzenie powstać mających włości rentowych.

W sprawozdaniu swem Komisya zaznacza, iż tylko w jednym wypadku mogła ściśle zastosować się do tego polecenia, w którym parcelujący zgłosił się do niej. Nie rozporządzając siłami technicznymi, melioracyjnymi i komasacyjnymi w roku sprawozdawczym, nie mogła komisya w innych wypadkach zgłoszenia parcelacyjne w myśl intencji Wysokiego Sejmu uwzględniać. Skoro Wysoki Sejm uchwali w preliminarzu na rok 1910 odpowiedni kredyt do zapewnienia Komisji takich sił fachowych, stanie się zadość życzeniu Wysokiego Sejmu.

W roku 1908/9 wytworzono w 10 powiatach z majątków parcelowanych 41 włości rentowych, na które udzielono 540.000 koron pożyczek.

Komisya udzieliła pożyczek na podstawie już zawartych umów kupna, a więc wydzielonych gruntów i ustalonych cen kupna. Postępowanie Komisji nie było ściśle w myśl uchwały Wysokiego Sejmu, jednak zawsze zapewniło nabywcom pewne ulgi (zniżki z oprocentowania reszt cen kupna, dogodniejsze ich rozłożenie na raty).

Oprócz utworzonych już włości rentowych z majątków parcelowanych utworzonych do chwili zamknięcia swego sprawozdania Komisya przyznała w 11 powiatach pożyczki w łącznej kwocie 701.100 K na włości rentowe, które powstaną w najbliższej przyszłości, a będzie takich 58. Tak więc w roku sprawozdawczym utworzono już 41 włości rentowych przy sposobności parcelacji w 10 powiatach, a wydano promes na utworzenie 58 włości w 11 powiatach, na co sumarycznie przyznano kapitał 1,241.100 K.

Komisya dla włości rentowych stara się spełnić i trzeci ustęp uchwały Wysokiego Sejmu, a mianowicie tworzy włości rentowe o ile możliwości grupami po kilka gospodarstw w jednej miejscowości.

W 23 powiatach politycznych utworzono 18 grup włości rentowych od 2 do 10 razem.

Ostatnia uchwała Wysokiego Sejmu polecająca wydanie w obu językach krajowych treściwej i popularnej broszury o korzyściach, warunkach i sposobie tworzenia włości rentowych nie została wykonaną. Zdaniem Komisji informacyjne w każdym wypadku konkretnym zastosowane do poszczególnych stosunków są ze względu na stopień inteligencji zgłaszających się odpowiedniejsze i zrozumialsze.

Blizka już jest chwila, w której wyczerpanym w zupełności zostanie fundusz uzyskany z pierwszej emisji listów rentowych, dozwolonych § 50 ustawy z dnia 17. lutego 1905 w kwocie 5 milionów.

Wobec tego Wydział krajowy przedkłada Wysokiemu Sejmowi projekt ustawy zezwalającej na drugą emisję listów rentowych w wysokości 5 milionów K, tak że jeżeli Wysoki Sejm przychylnie załatwi to przedłożenie, cała kwota emisji obydwóch osiągnie 10 milionów K. Wydział krajowy w swem sprawozdaniu już obecnie przewiduje, że najpewniej nie starczy i ta nawet kwota dla osiągnięcia celów instytucji włości rentowych a w takim razie Wysoki Sejm, jeżeli uzna to za stosowne, będzie mógł jeszcze dalej podwyższać ją w miarę potrzeby.

Wydział krajowy równocześnie przedkłada pod uchwałę Wysokiego Sejmu rezolucję do c. k. Rządu żądającą:

a) przyznania listom Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem emitowanym do wysokości 10 milionów K charakteru walorów pupilarnych, kaucyjnych i depozytowych;

b) przyznania ulg podatkowych i należyciowych, przyznanych emisji listów rentowych Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem emisji dotychczasowej także listom rentowym dodatkowej emisji aż do wysokości 10 milionów K.

Pomyślny rozwój instytucji włości rentowych upoważnia Wydział krajowy do przedłożenia takich wniosków Wysokiemu Sejmowi.

Po dzień 31. sierpnia 1909 emitowano listów rentowych razem na sumę 2,231.800 K.

W pierwszym sprawozdaniu Komisji rentowej wykazano, iż z dniem jego zamknięcia żadna renta nie zalegała.

W sprawozdaniu, które obecnie jest przedmiotem relacji Komisji dla reform agrarnych, wykazano z dniem 31. sierpnia 1909 zapadłych rat pożyczkowych 305 na kwotę 67.834 K 13 h, wpłacono rat 289 na kwotę 64.476 K 40 h. Zaległo rat 17 z kwotą 3.357 K 39 h od 15 dłużników.

W obu wypadkach wdrożono kroki egzekucyjne, reszta zaległości jest wedle zdania Komisji rentowej usprawiedliwioną i dlatego Komisya przyznała odpowiednie ulgi.

W załatwieniu sprawozdania Komisji agrarnej uchwałą z dnia 21. października 1908 wyraził Wysoki Sejm pełne swe uznanie dla Komisji rentowej za jej działalność w pierwszym okresie istnienia.

Z zadowoleniem stwierdza Komisya agrarna, iż w okresie czasu od 1/9 1908 do 1/9 1909 tak Komisya dla włości rentowych jak i jej Biuro spełniło swój obowiązek sumiennie w poczuciu doniosłego zadania, jakie ustawa odnośna nań wkłada. Posiedzeń pełnej Komisji odbyło się więcej jak w poprzednim okresie, a tym sposobem do pewnego stopnia umożliwiono członkom ściślejsze względnięcie w sprawy, które mają rozpoznać i decydować. Komisya

agrarna żywi nadzieję, że w przyszłości jeszcze częściej odbywać się będą te zebrania, gdyż rozwój tej instytucji tego będzie wymagał.

Najczęstszy zarzut, który czynią petenci ubiegający się o pożyczkę rentową, jest ten, iż zbyt wolnym tempem postępuje załatwianie podań, że latami, lub przez długie miesiące czekać muszą gospodarze, zanim podanie ich przychylnie lub odmownie załatwione będzie. Łatwą jest do wy tłumaczenia ta niecierpliwłość, jeżeli się zważy, że najczęściej wnoszą podania o utworzenie włości rentowej ludzie, którzy pragną uwolnić się od ciężkich zobowiązań pieniężnych, których nadmierne odsetki od wypożyczonych kwot duszą i na pochyłą drogę ruiny materialnej spychają. U innych zaś chęć nabycia kawałka gruntu z parcelowanych obszarów dworskich, obawa przed utraceniem okazji do zakupu ziemi, wywołuje niezadowolenie, jeżeli w krótkim czasie nie otrzymują odpowiedzi na swą propozycję od Komisji włości rentowych.

Niezawodnie szybkie, o ile to jest w danym wypadku możliwe załatwienie sprawy, choćby załatwienie odmowne, ale umotywowane przepisami ustawy jest koniecznem.

Na usprawiedliwienie Komisji trzeba podnieść, iż chaotyczne stosunki, jakie panują w Galicyi w stanie tabularnym własności t. z. rustykalnej, są jednym z głównych powodów powolnego postępu w załatwianiu podań. Przy załatwianiu podań gospodarzy obciążonych już w chwili wniesienia prośby różnemi zobowiązaniami, rozwikłanie tych, wydobywanie od różnych władz i instytucji różnych dokumentów, wyjaśnień i uzupełnień wymaga także wiele czasu.

W dwóch pierwszych latach swojej działalności a więc do 31. sierpnia 1908 załatwiła Komisja 1260 podań odmownie, w ostatnim roku 95 podań odrzucono.

Do 31. sierpnia 1908 wygotowano skryptów 111, od 31. sierpnia 1908 do 31. sierpnia 1909 wygotowano skryptów dłużnych 127.

Do 31. sierpnia 1908 wygotowano kontraktów 81 od 31. sierpnia 1908 do 31. sierpnia 1909 wygotowano 3 kontrakty kupna, 12 kontraktów zamiany i 28 kontraktów rentowych.

Do 31. sierpnia 1908 oszacowano 566 gospodarstw w całym kraju.

Od 31. sierpnia 1908 do 31. sierpnia 1909 oszacowano 303 gospodarstw w 256 gminach.

Do 31. sierpnia 1908 przyznano pożyczek 287, z których wypłacono 112.

Od 31. sierpnia 1908 do 31. sierpnia 1909 przyznano pożyczek 315, z których wypłacono 123.

Do 31. sierpnia 1908 załatwiono exhibitów 10.102, od 31. sierpnia 1908 do 31. sierpnia 1909 7.344.

Okres poprzedniego sprawozdania Komisji agrarnej obejmował przeszło lat 2, z cyfr powyżej podanych wynika, że postęp w szybkim załatwianiu w myśl życzenia Wysokiego Sejmu i Komisji agrarnej jest widoczny.

Postęp ten jedynie zawdzięczać należy natężonej pracy kierownika Biura i jego współtowarzyszy. To jednak natężenie sił ma swoje granice i przewidzieć nie trudno, że z każdym rokiem zakres działania Biura będzie większy.

Dlatego Komisja agrarna zwraca uwagę Wysokiego Sejmu, iż pomnożenie sił w różnych działach pracy Biura Komisji dla włości rentowych jest rzeczą konieczną, a kwota 6.000 K w preliminarzu budżetu na rok 1910 w rubryce X. wydatków funduszu krajowego wstawiona na utrzymanie personelu technicznego i innego jest wydatkiem niezbędnym dla utrzymania biura Ko-

misyi w możności szybszego załatwiania podań i połączonych z tem formalności. Pamiętać należy, że Biuro zastępuje w myśl postanowień statutu zaciągającą pożyczkę rentową wobec Sądów, władz skarbowych, wypracowuje bezpłatnie wzory potrzebnych dokumentów prawnych, jak deklaracji zezwalających na wykreślenie różnych ciężarów, cesyi pierwszeństwa skryptów dłużnych i kontraktów. Także zastępstwo stron interesowanych, ułatwianie im w najszerszej mierze osiągnięcia celu, wpływa na taniość pożyczek rentowych, jest usprawiedliwione społeczną doniosłością instytucji włości rentowych, ale w konsekwencji obciąża i obciążać będzie co raz bardziej fundusz krajowy.

W przeszłorocznem sprawozdaniu Komisji agrarnej podniesiono, jako postulat pierwszorzędного znaczenia stopniową decentralizację różnych przygotowawczych czynności przed przyznaniem i wypłaceniem pożyczki.

Decentralizację tę projektowano przez ustanowienie w poszczególnych powiatach zastępców prawnych i ocenicielei (zarazem lustratorów) z zastrzeżeniem, aby czynności dotyczące załatwiali pod kierunkiem i nadzorem centralnego zarządu. Pomysł ten słuszny w miarę rozszerzania się działalności Komisji dla włości rentowych niezawodnie z czasem będzie koniecznym do wprowadzenia. O ile chodzi o zastępstwo wymagające dokładnej znajomości prawniczej, a więc badania hipotek, kroków zmierzających do regulowania tabuli i tym podobnych prawniczych ściśle zajęć, łatwiej dałoby się może urzeczywistnić przy pomocy sił zamieszkujących siedziby Sądów powiatowych. Jednak zastępstwo takie połączone będzie z kosztami, będzie droższem, jak obecnie, gdy Komisya przez swoich referentów prawniczych, o ile tylko może, załatwia te przygotowawcze kroki. Te koszty, jak ich nazywa sprawozdawca zeszłoroczny, komisarzy opieki i pomocy prawnej pokryć dałoby się przez instytucje kredytowe miejscowe — oczywiście instytucje kredytowe użyteczności społecznej jak n. p. Kasy Raiffeisena, Bank krajowy w swoich zastępstwach, Wydział krajowy, o ile posługuje się na prowincyi pomocą prawników a wreszcie Reprezentacje powiatowe, o ile korzystać muszą z fachowej wiedzy jurystów, lub o ile urządziłyby pomoc prawną dla ludności.

Sprawa ocenicielei i lustratorów używanych przez Komisję dla włości rentowych jest doniosłego znaczenia, gdyż od tych organów zależy najpierw zbadanie stosunków materialnych i osobistych tego, który pożyczkę rentową chce otrzymać, a dalej czuwanie, aby właściciel włości rentowej spełniał w całej rozciągłości przyjęte zobowiązania kredytowe, gospodarował racjonalnie a w ten sposób spełniał te wszystkie moralne i materialne żądania, jakie społeczeństwo przy tworzeniu włości rentowych miało na celu. Zwłaszcza na lustracye włości rentowych trzeba nacisk położyć, gdyż nie dosyć jest stworzyć rzecz pożyteczną, ale przypilnować, aby rzeczywiście użyteczną być nie przestawała.

Nim stworzoną będzie inna powiatowa i administracyjna organizacya agrarna, jak obecnie w kraju istniejąca Komisya włości rentowych posługuje się referentami rolniczymi, których jest dwóch do dyspozycyi. Ze sprawozdania za rok 1908/9 widzimy, iż ci dwaj urzędnicy przy pomocy w każdym pojedynczym wypadku powołanych mężów zaufania oszacowali 303 tworzących się włości rentowych w 256 gminach i zlustrowali 61 włości. Od 1. września do końca roku bieżącego mają zlustrować 100 włości rentowych i oszacować 119 gospodarstw. Z aktów Komisji rentowej, Komisya reform agrarnych miała możność przekonania się, jak żmudną i ciężką pracę mają ci urzędnicy. Ale

i tu musi Komisya agrarna powtórzyć, iż nad siły nie można żądać pracy tak wyczerpującej, wykonywanej często w przykrych warunkach. Nicodzownem będzie w najbliższej przyszłości pomnożenie ocenicieli i lustratorów, jeżeli Biuro ma szybszym tempem spełniać swoje zadania. Aby na razie zaradzić trudnościom, Komisya reform agrarnych zwraca uwagę, iż lustracyi i oszacowań mogliby się podejmować pomocniczo inspektorowie gospodarscy przy oddziałach Galicyjskiego Twarzystwa gospodarskiego. Wprawdzie inspektorów tych jest bardzo niewiele, ale jeżeli Wysoki Sejm przyzna Galicyjskiemu Towarzystwu gospodarskiemu odpowiednią subwencję na rok 1910, to przypuszczać należy, iż w ciągu tego czasu liczba tych inspektorów się zwiększy a gdyby to byli ludzie odpowiednio ukwalifikowani, to w pewnej mierze pomoc ich może być użyteczną i wydatną.

Z naciskiem jednak podnieść trzeba, iż gdyby nawet decentralizacya czynności przygotowawczych nastąpiła, to zawsze kierunek decydujący i nadzór ścisły pozostać musi przy centralnem biurze Komisji dla włości rentowych.

Szacowanie wartości gospodarstw i wymierzanie wysokości pożyczek w roku sprawozdawczym odbywało się z całą ścisłością. Nie kierowano się pożądaniami ziemi, tak wybitnem u włościan naszych, które często powoduje dopłacenia za morg gruntu, nie opartych na rentowności nabytego gruntu. Uwzględniano właściwości charakteru petenta, jego tężyznę i tem samem możność sprostania przyjętym zobowiązaniom. Wprawdzie tylko w 12 wypadkach udzielono pożyczki zbliżającej się do 3/4 wartości gospodarstwa rentowego, jednak starano się, o ile tylko stosunki dozwalały dać taką kwotę, jakiej petent się domagał, to jest jaka mu była potrzebną.

Byłoby wprost nieracyonalne zniżanie pożyczki tam, gdzie $\frac{3}{4}$ wartości gospodarstwa rentowego pozwala na pełne jej udzielenie na spłatę innych wysoko oprocentowanych długów, na wybudowanie koniecznych budynków, lub sprawienie inwentarza martwego i żywego, niezbędnego do prowadzenia gospodarstwa.

Komisya włości rentowych uważa obecny peryod za przejściowy, w którym dłużnikom zależy przedewszystkiem na tem, aby sprościli swym kredytowym zobowiązaniom. Tak określa w swem sprawozdaniu stan terażniejszy dłużników w znacznej ich większości. Nie przesądza, iż później można będzie udzielone pożyczki uzupełniać przez dodatkowe przyznania kwot potrzebnych na wybudowanie lepszych budynków mieszkalnych, gospodarskich lub dokupno lepszego i liczniejszego inwentarza martwego i żywego.

Nienormalnym nazwać można stosunek wartości budynków, inwentarzy martwych i żywych do wartości gospodarstw rentowych. Jednak w tym względzie liczyć się trzeba z usposobieniem pożyczających, znaczna większość ich do budynków przewiązuje małą wartość, tak samo do żywych i martwych inwentarzy, twierdząc, iż zwłaszcza budynki nie przynoszą procentów. Dowodzi to z jednej strony poczucia ściśle kupieckiego u nabywających włości rentowe, ale również małego jeszcze poczucia zadowolenia choćby najskromniejszych potrzeb życia, lub niestety nie pojmowania, iż zdrowe mieszkanie, dobra racyonalnie urządzona stajnia, gnojownia, dobry pług, lub inne narzędzie gospodarskie sownie opłacają się w prowadzeniu gospodarstwa. Nie ulega wątpliwości, że oświata i pod tym względem wywrze najdonioślejsze skutki i czasem odniesie zwycięstwo nad przesądem lub ciemnotą.

Byłoby bardzo wskazaniem, aby Komisya włości rentowych przez pewien kontrakt z Towarzystwami gospodarskimi lub innymi czynnikami powołanymi do popierania gospodarstwa krajowego ułatwiała właścicielom włości rentowych nabywanie inwentarza lepszego żywego i martwego, wogóle wszelkich środków podnoszących gospodarstwo w szerokim tego słowa znaczeniu.

Reasumując w cyfrach powyższe sprawozdanie oparte na sprawozdaniu Komisji dla włości rentowych, przedstawiają się wyniki działalności tej Komisji w peryodzie roku 1908/9, jak następuje:

Udzielono 123 pożyczek na kwotę łączną 1,138.200 K.

Zatem przeciętna kwota pożyczki wynosi 9.253 K 63 h.

Oszacowano owych 123 gospodarstw na kwotę 2,490.981 K, więc przeciętna wartość jednej włości rentowej wynosi 20.251 K 87 h.

W 123 włościach oszacowano wartość gruntów na 1,870.581 K, czyli przeciętna wartość gruntów przeciętnej włości rentowej wynosi 15.207 K 97 h, a ponieważ przeciętna kwota udzielonych pożyczek wynosi 9.253 K 65 h, przeto w stosunku procentowym przedstawia przeciętna pożyczka 60.85% przeciętnej wartości w gospodarstwie rentowym. W poprzednim okresie sprawozdawczym 62%.

Pożyczki rentowe objęte niniejszem sprawozdaniem stanowią 45.69% ogólnej wartości przeciętnej gospodarstw rentowych. W poprzednim okresie do 31. sierpnia 1908, 47%.

W całym okresie działalności Komisji włości rentowej od początku jej czynności po dzień 1. września 1909 utworzono 230 włości obejmujących 4667 morgów 910 sążni kwadratowych, udzielono pożyczek rentowych w kwocie 2,234.800 K.

Przeto na jeden morg przypada 478 K 78 h.

Wartość gruntów wszystkich włości przyjęto na kwotę 3,491.980 K, tak, że przeciętna wartość morga wynosi 748 K 13 h.

Wartość wszystkich budynków na wszystkich włościach przyjęto na kwotę 758.200 K.

Stosunek wartości budynków do wartości gospodarstw wynosi 16:34%.

Stosunek wartości budynków do wartości gruntów wynosi 21:71%.

Wartość inwentarza żywych przyjęto na kwotę 290.089 K.

Stosunek wartości inwentarza żywego do wartości gospodarstw rentowych wynosi 6:25%.

Stosunek wartości inwentarza żywego do wartości gruntów wynosi 8:30%.

Wartość inwentarza martwych przyjęto na 99:545 K.

Stosunek tych inwentarzy do wartości gospodarstw wynosi 2:14%.

Stosunek wartości inwentarza martwych do wartości gruntów rentowych wynosi 2:85%.

Cała wartość gospodarstw rentowych po 31. sierpnia 1909 wynosi 1,639.820 kor.

Stosunek sumy wypłaconych pożyczek do wartości całej gospodarstw rentowych wynosi 48.16%.

Czysty dochód z wszystkich gospodarstw przyjęto na 198.950 Kor.

Renta roczna na 100.566 Kor. Renta stanowi 50.50% czystego dochodu w całym okresie działalności Komisji dla włości rentowych. Fundusz krajowy ponosi koszt utrzymania biura Komisji włości rentowych:

„Wypłata pożyczki rentowej może nastąpić jedynie wtedy, jeżeli powyższe warunki zabezpieczenia hipotecznego zachodzą” i prosi Wysoki Sejm o przyjęcie tego wniosku.

Uchwałą z dnia 2. października 1909 przekazał Wysoki Sejm Komisji agrarnej wniosek posła księdza Senyka, który proponuje dodatkowy ustęp do §: 4 ustawy z dnia 17. lutego 1905, a mianowicie treści następującej:

„Wyjątek stanowi, jeżeli nieruchomości należące do gospodarstwa są położone w sąsiedniej gminie”.

Nastąpić ma ustęp ten po przepisie ustawy, którym postanowiono, iż wszystkie do gospodarstwa należące nieruchomości mają być złączone w jedno ciało hipoteczne.

Nie przesądzając słuszności żądania we wniosku tym wyrażonego, Komisja sądzi, iż sprawa ta jest łączną z innymi przepisami zawartymi w różnych paragrafach ustawy o włościach rentowych, że dalej interpretacja ustaw dotyczących jest różną w różnych instancjach władz sądowych, że zapatrywania prawników na możliwość zastosowania tych przepisów tak jak je wnioskodawca pojmuje, są sprzeczne, że więc tę sprawę należy dokładnie rozważyć, nim się zmieni treść § 4 w myśl wniosku księdza posła Senyka.

Z tych względów Komisja dla reform agrarnych jest zdania, iż wniosek ten przekazać należy Wydziałowi krajowemu do zbadania i przedłożenia swej opinii Wysokiemu Sejmowi. W tym sensie Komisja stawia rezolucję do przyjęcia przez Wysoki Sejm. Wniosek Wydz. kraj. dotyczący zmiany § 50. ust. z dnia 17/2 1905 dz. u. kr. Nr. 40. został przez Komisję załatwiony jej osobnem sprawozdaniem, na podstawie którego Wysoki Sejm uchwałą z dnia 13/10 1909 przyjął proponowaną nowelę do powołanej wyżej ustawy, tudzież uchwalił dwie rezolucje do c. k. Rządu odnoszące się do przyznania ulg należytościowych dla dodatkowej emisji listów rentowych i charakteru walorów popularnych, kaucyjnych i depozytowych.

Wobec tego Komisja agrarna poprzestaje na niniejszej wzmiance o załatwieniu tej sprawy.

W zakończeniu swego sprawozdania Komisja dla reform agrarnych wnosi:

Wysoki Sejm raczy uchwalić:

1) Sejm przyjmuje do wiadomości sprawozdanie Wydziału krajowego o włościach rentowych wraz z sprawozdaniem krajowej Komisji dla włości rentowych i wyraża uznanie za zgodne z życzeniami Sejmu wykonywanie odnośnej ustawy.

2) Sejm przykazuje Wydziałowi krajowemu wniosek księdza posła Senyka i towarzyszy o zmianę § 4. ustawy z dnia 17. lutego 1905 z poleceniem dokładnego zbadania projektowanych zmian i przedłożenia w czasie, o ile być może najkrótszym, wniosków w tej sprawie oraz ewentualnych zmian, któreby okazały się potrzebne w innych §§ tej ustawy.

3) Poleca się Wydziałowi krajowemu, aby się postarał o wydanie i rozpowszechnienie w obydwóch językach krajowych treściwej a popularnej broszurki o korzyściach, warunkach i sposobie tworzenia włości rentowych.

Przewodniczący:
Śekowski.

Sprawozdawca:
Sapieha.

U s t a w a

z dnia ..... zmieniająca postanowienia §§. 2, 9, 28 i 50 ustawy
z dnia 17. lutego 1905 r. Dz. u. i rozp. kraj. Nr. 40.

Za zgodą Sejmu Mojego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem
Księstwem Krakowskiem postanawiam, co następuje:

Art. I.

Postanowienia §§ 2, 9, 28 i 50 ustawy z dnia 17. lu-
tego 1905 r. dz. u. i rozp. kraj. Nr. 40 uchyla się w dotych-
czasowem brzmieniu i mają odtąd opiewać, jak następuje:

§ 2.

Pożyczka rentowa może być udzieloną na następu-
jące cele:

- a) na spłatę ciężących na gospodarstwie (§ 4—6) wie-
rzytelności hipotecznych;
- b) na spłatę współspadkobierców gospodarstwa;
- c) na spłatę współwłaścicieli gospodarstwa;
- d) na uzyskanie funduszów celem wyposażenia dzieci;
- e) na spłatę ceny kupna lub części ceny kupna, tu-
dzież innych kosztów w razie nabycia gospodarstwa, lub
na wypadek nabycia gruntów, które mają być połączone
w jedną posiadłość, lub przyłączone do posiadłości;
- f) na pokrycie kosztów, których wymaga wybudowa-
nie lub restauracya budynku mieszkalnego, lub budynków
gospodarskich na posiadłości stanowiącej gospodarstwo,
o ile te budynki są potrzebne do porządnego prowadzenia
gospodarstwa;
- g) na pokrycie kosztów robót melioracyjnych (nawo-
dnień, odwodnień i t. p.);
- h) na sprawienie martwego lub żywego inwentarza
potrzebnego dla prowadzenia porządnego gospodarstwa na
posiadłość;

i) na dostarczenie kapitału obrotowego, potrzebnego do prowadzenia porządnego gospodarstwa na posiadłości, wyjątkowo w tych wypadkach, gdy tego kapitału na odpowiednich warunkach w inny sposób nie można otrzymać.

§ 9.

Pożyczki rentowej można tylko wtedy udzielić, jeżeli prawo zastawu dla niej może być wpisaniem (zaintabulowaniem) z odpowiednim pierwszeństwem hipotecznym na gospodarstwie (§ 4), na którego rzecz pożyczka rentowa ma być zużyta (§ 2).

Pierwszeństwo hipoteczne wtedy jest odpowiedniemi, jeśli prawo zastawu dla pożyczki rentowej w wykazie hipotecznym, obejmującym włość rentową, następuje bezpośrednio po podatkach, daninach publicznych i tych ciężarach, które ewentualnie na tem ciele hipotecznem ciężają jako zobowiązania wynikłe ze spółki wodnej, w myśl § 23. ustawy państwowej z dnia 30. maja 1869 Dz. u. p. nr. 93, lub z pożyczki zaciągniętej bądźto w myśl § 1 ustawy państwowej z dnia 6. lipca 1896 Dz. u. p. nr. 144, bądźto w myśl § 44 ustawy państwowej z dnia 7. czerwca 1883 Dz. u. p. nr. 92.

Pierwszeństwo hipoteczne przysługujące służebnościom gruntowym, wymowom, prawo najmu i dzierżawy i ciężarom realnym, któreby ciążyły na gruntach, stanowiących włość rentową, o tyle nie przeszkadza udzieleniu pożyczki rentowej, o ile te ciężary przypuszczalnie nie będą zagrażać istnieniu i rozwojowi gospodarczemu włości rentowej i bezpieczeństwu pożyczki rentowej.

Wypłata pożyczki rentowej może nastąpić jedynie wtedy, jeśli powyższe warunki zabezpieczenia hipotecznego zachodzą.

Zabezpieczenie pożyczki rentowej przez wpis hipoteki łącznej na kilku ciałach hipotecznych jest niedopuszczalnym.

§ 28.

Jeżeli na podstawie kontraktu rentowego wniesiono podanie o intabulację prawa zastawu dla pożyczki rentowej, natenczas właściwy Sąd hipoteczny winien takiemu podaniu uczynić zadość jedynie wtedy, jeżeli włość rentowa tworzy tylko jedno ciało hipoteczne, lub jeżeli nieruchomości, składające włość rentową, należą wprawdzie do kilku ciał hipotecznych, jednakże równocześnie wniesiono podanie o ich przyłączenie w jedno ciało hipoteczne, a niema przeciw takiemu ich połączeniu przeszkody.

Nie podlega badaniu Sądów hipotecznych, czy zachodzą warunki udzielenia pożyczki rentowej po myśli §§ 2—7, § 9 ustęp 3 i § 10 niniejszej ustawy.

Równocześnie z intabulacją pożyczki rentowej należy wpisać na karcie stanu majątkowego adnotację niepodzielności włości rentowej i to w następującej formule: „Niepodzielna włość rentowa w myśl ustawy z dnia . . . . . i kontraktu rentowego z dnia . . . . . zawartego między galicyjską krajową Komisją dla włości rentowych i . . . . .”

Art. II.

Ustawa niniejsza wchodzi w życie z dniem jej ogłoszenia.

Art. III.

Wykonanie niniejszej ustawy polecam Moim Ministrom: skarbu, rolnictwa, sprawiedliwości i spraw wewnętrznych.

